

BASIN AÇIKLAMASI:

İnsan Hakları Ortak Platformunun TBMM’de yeni Anayasa ile ilgili çalışmaları yürütecek olan Komisyonun işleyişine dair önerileri

18.10.2011

Kamuoyunun da bildiği üzere, 19 Ekim 2011 tarihinde Anayasaya hazırlık için toplanacak olan TBMM Komisyonu toplantısıyla Türkiye’de yeni anayasa yapım süreci başlatılacaktır.

Genel olarak kamuoyu, sivil toplum ve meslek örgütleri gibi, insan hakları örgütlerinin çalışma platformu olan İHOP da hazırlanacak yeni anayasaya dair görüşlerini ilgili kurumlarla paylaşacaktır.

Bu aşamada, yeni anayasanın insan hakları ilke ve değerlerine uygun biçimde hazırlanması, oluşturulan Komisyonun çalışma usullerini belirlerken temel hak ve özgürlükleri dikkate alması ve çalışmalarını bu ilkeler doğrultusunda yürütmesi büyük önem taşımaktadır.

İnsan hakları örgütleri yeni anayasanın yapım sürecinde demokrasi, hukukun üstünlüğü, çoğulculuk, çok kültürlülük, açıklık ve katılımcılık ilkelerinin esas alınmasını ve bu ilkelere uygun katılım süreçlerinin işletilmesini; yeni anayasanın insan haklarına, temel hak ve özgürlüklere aykırı hiçbir önermeyi içermemesini ve bu kapsamda bütünüyle yeniden yazılmasını talep etmektedir.

Komisyonun oluşturulması açısından önemli bir ilke de, komisyonun teşekkülünde ve çalışmalarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin esas alınması olmalıdır. Bu açıdan, partiler tarafından önerilen 12 üyeden yalnızca birisinin kadın olduğu görülmektedir. İnsan hakları örgütleri olarak, komisyonda siyasi partileri temsil eden üye kadın milletvekili sayısının genel nüfus oranı da dikkate alınarak artırılmasını talep etmektedir.

Türkiye, çatışma sürecinin devam ettiği bir ortamda yeni bir anayasa için yola çıkmıştır. Türkiye’nin önünü açacak yeni bir anayasanın oluşturulabilmesi için, çatışmasızlık ortamını kalıcı bir zemine taşımak olduğu gibi, ifade ve örgütlenme özgürlüğünün güvence altına alındığı bir ortamın da gerekliliği söz konusudur. Bu bağlamda, hükümet ve diğer siyasi partilerin, TBMM Komisyonun bağımsız yeni anayasa çalışmalarını sürdürmelerinin yanı sıra, çatışma sürecini sona erdirecek paralel çalışmalar başlatılması da büyük önem taşımaktadır.

İnsan Hakları Ortak Platformu

İnsan Hakları Ortak Platformunun TBMM’de yeni Anayasa ile ilgili çalışmaları yürütecek olan Komisyonun işleyişine dair önerileri

A. Genel ilkeler:

Komisyon, tüm çalışmalarını belirleyeceği ilkeler üzerinden planlamalı ve yürütmelidir. Bu bağlamda insan hakları örgütleri aşağıdaki ilkelerin Komisyonun genel çalışma çerçevesini oluşturmasını önermektedir. Çalışmalardan etkili bir sonuç alınabilmesi için bu ilkeler çalışmaya katılan tüm partiler ve Komisyon üyeleri tarafından kabul edilmelidir.

1. Anayasa bütünüyle yeniden yazılmalıdır

1982 Anayasası, 2001’deki kapsamlı değişiklik de dahil olmak üzere günümüze dek 17 kez değiştirilmiştir. Bu değişiklikler Türkiye’nin demokrasi ve insan hakları sorunlarını çözememiştir. Mevcut Anayasa bir darbe anayasasıdır. Bu nedenle mevcut anayasalar referans alınmamalı ve anayasa bütünüyle yeniden yazılmalıdır.

2. Anayasanın yapım sürecinde demokrasi, hukukun üstünlüğü, çoğulculuk, yerinden yönetim, çok kültürlülük, açıklık ve katılımcılık ilkeleri esas alınmalıdır

Yeni anayasanın tüm toplumun kabul ettiği ve sahiplendiği, meşruiyeti tartışılmayacak bir mutabakat metni olması için, yapım sürecinde, çağımız demokrasilerinin vazgeçilmez unsur olarak kabul ettikleri bu ilkelerin hayata geçirilmesini sağlayacak katılım süreçleriyle birlikte düzenlenmesi zorunludur. Siyasi partilerin komisyondaki önerileri bu ilkeler altında incelenmelidir.

3. Anayasa insan haklarına dayalı olmalı ve temel hak ve özgürlüklere aykırı hiçbir önermeyi içermemelidir

Yeni anayasa, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi temel insan hakları sözleşmelerine aykırı hiçbir unsur içermemeli ve değer taşıyıcı olmalıdır. Komisyon çalışmalarına başlamadan önce Türkiye’nin insan hak ve özgürlükleriyle ilgili uluslararası alandaki tüm yükümlülüklerinin listesini yapmalıdır.

4. Anayasa Türkiye’nin temel sorunlarını çözecek şekilde tasarlanmalıdır

Yeni anayasa yukarıda sayılan ilk üç madde ekseninde, Türkiye’nin en temel sorunları olan Kürt sorunu, din ve vicdan özgürlükleri sorunlarına kalıcı çözümler getirmeli; askeri vesayet dahil tüm vesayet kurumlarının etkinliğine son vermeli; aşırı merkezîyetçi ve denetimden uzak tutulan idarenin yerine yerinden yönetimi esas alana, şeffaf, denetime açık, hesap verebilir bir devlet yapısının oluşturulması sağlanmalı; ayrımcılığın her türüne karşı güvenceleri oluşturulmalıdır.

B. Komisyonun Yapısı

1. Yasal dayanak:

Halihazırda Anayasa yapımı için oluşturulan Komisyonun Anayasa, İktüzük ya da bir kanundan kaynaklanan altyapısı bulunmamaktadır. Bu nedenle, TBMM gerekli düzenlemeyi yaparak Komisyonun yasal çerçevesini oluşturmalıdır.

Bu kapsamda aşağıdaki seçenekler düşünülmelidir:

a) Anayasa hazırlık komisyonu ve anayasa yapım süreci (uzman kullanımı da dahil olmak üzere) anayasaya eklenecek bir son ya da geçici maddeyle güvence altına alınır.

b) TBMM yeni bir kanunla, anayasa yapım sürecinin yasal dayanağını oluşturabilir. Bu kapsamda, Anayasa yapımı için oluşturulan komisyonun çalışma ilke ve usullerine dair bir kanun çıkartılabilir ve bu kanunla ihtiyaç duyulan kaynak tahsisi yapılabilir.

c) Komisyon için gereken uzman ve kaynakların TBMM bütçesinden karşılanması için TBMM kararı ya da Başkanlık kararı alınabilir.

2. Komisyonun yapısı

Genel kural: Üyelerden başlayıp görevlendirilecek uzmanlara dek, Anayasa yapımı için oluşturulan Komisyonunun teşekkülünde toplumsal cinsiyet eşitliğine dikkat edilmelidir.

a) Komisyon üyeleri

Komisyonun oluşturulması açısından önemli bir ilke de, komisyonun teşekkülünde ve çalışmalarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin esas alınması olmalıdır. Bu açıdan, partiler tarafından önerilen 12 üyeden yalnızca birisinin kadın olduğu görülmektedir. İnsan hakları örgütleri olarak, komisyonda siyasi partileri temsil eden üye kadın milletvekili sayısının genel nüfus oranı da dikkate alınarak artırılmalıdır.

b) Uzmanlar

Anayasa yapımı için oluşturulan Komisyon, tematik ve sektörel alanlara göre toplumun tüm kesiminden görüş toplamak ve bu görüşlerden yararlanarak yeni anayasa taslağını hazırlamak üzere, *yasa ya da meclis kararı ile* sağlanacak yeterli uzman desteğinden yararlanmalıdır.

3. Karar alma

Anayasa Hazırlık Komisyonu üyelerinin eşit oy hakkı vardır ve kararlar üyeler tarafından alınır. Anayasa taslağının tüm üyeler tarafından oybirliğiyle kabul edilerek çıkarılması esastır. Çalışmaların öngörülen sürede tamamlayabilmek açısından, oybirliğinin sağlanamadığı durumlarda nitelikli çoğunluk olan dörtte üçü bulan önerilerde yeterli bir konsensüs oluşmuş sayılır. Her halükarda, konsensüse aykırı görüşler ya da gerekçeler şerh ile metne eklenir.

4. Çalışma süresi

Anayasa yapımı için oluşturulan Komisyon kuruluşundan itibaren kamuoyunun beklentilerine cevap olabilecek makul sürede çalışmalarını tamamlamalı ve hazırladığı taslağı Anayasa Komisyonuna sunmalıdır.

B. Komisyonun Çalışmaları

1. Çalışma ilkeleri

a) Anayasa yapımı için oluşturulan Komisyon, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyinin temel insan hakları sözleşmelerini tartışmaya açmaksızın anayasaya yansıtılmalıdır.

b) Komisyon, sivil toplumun aktif ve etkili katılımına olanak sağlamalıdır.

c) Komisyon, sürecin tüm aşamalarında (bilgilendirme, istişare, diyalog, taslak oluşturma) uluslararası norm ve standartlarda yer alan ilke ve değerlerin taşıyıcılığını yapmalıdır.

ç) Komisyonun tüm üyeleri ve Komisyonda temsil edilen tüm siyasi partiler çalışmalar tamamlanmadan Komisyondan çekilmeyeceklerine dair centilmenlik anlaşması imzalamalıdır.

d) Siyasi partiler ve TBMM Başkanlığı üyelerin talep edebilecekleri ve çalışmalarını kolaylaştıracak olanakları, kolaylığı ve esnekliği sağlamalıdır.

e) Komisyon üyelerinin ve uzmanların yürüttüğü tüm çalışmalar kamuya paylaşmak üzere, kayıt altına alınmalıdır.

f) Taslak oluşturma aşamasında üzerinde nitelikli çoğunlukla uzlaşma sağlanan maddeler, çalışmalar tamamlandıkça, Komisyonun belirleyeceği aralıklarla (oybirliğinden başlayıp en çok oy alan maddelerin ve aykırı görüş ve gerekçelerin sıralanmasıyla) kamuya açıklanmalıdır.

g) Üzerinde uzlaşma sağlanan maddeler yeniden görüşülmemelidir.

2. Çalışmanın aşamaları

Komisyon çalışmaları bilgilendirme, istişare, diyalog ve taslak oluşturma aşamalarından oluşmalı ve tüm bu aşamalarda uluslararası insan hakları norm ve standartlarında yer alan ilke ve değerlerin taşıyıcılığını yapmalıdır.

a) Bilgilendirme

Komisyon, öncelikli olarak çalışma yöntemi ve çerçevesi ile çalışma ilkeleri hakkında kamuoyunu bilgilendirmeli; bu bilgilendirmede, tüm toplumun kesimlerinin yeni anayasa çalışmasının çerçevesini, katılım süreçlerini ve doğuracağı sonuçları anlaması ve sindirmesi ve öngörülen katılım süreçlerine bilgilendirilmiş olarak katılımlarının sağlanması hedeflenmelidir. Bunun için bölgesel toplantılar ve basın-yayın kuruluşları yoluyla bilgilendirme çalışmaları düzenlenmelidir.

b) İstişare

Komasyon, kendi önerilerini oluşturmadan önce sivil toplumun tüm önerilerini toplamalı ve değerlendirmelidir. Bu çerçevede çalışmalar yansız, tarafsız bir biçimde yürütülmeli; yeni anayasaya dair söz söylemek isteyen tüm toplum kesimlerinin dinlenmesi ve görüşlerinin raporlarda yansıtılması sağlanmalıdır.¹

İstişare süreçlerinde değer taşıyıcılığı yapılmasına özellikle dikkat edilmeli; hak ve özgürlüklere dair uluslararası norm ve standartlar tartışmaya konu yapılmamalıdır. İstişare sürecini yürütecek uzmanların sözleşmesinde değer taşıyıcılığı mutlaka yer almalıdır.

Komasyon tarafından geliştirilecek çalışma yöntemlerinde mümkün olduğunca geniş katılım hedeflenmelidir. Bu kapsamda, istişare süreci için Komasyon üyeleri ve uzmanların insan hakları örgütlerini ve sektörel gruplarda görüş vermeye istekli tüm örgütleri ziyaret etmesi, kamuya açık bölgesel toplantılar düzenlemesi sağlanmalıdır.

Bu bağlamda, Komasyonda insan hakları alanında çalışan gruplar/ sektörel gruplar esasında uzmanlardan oluşan çalışma grupları, alt komasyonlar oluşturulmalıdır. Belirlenen tüm tematik gruplar/ sektörel grupları temsil eden ve görüş vermeye istekli tüm sivil toplum örgütlerine uzmanlar tarafından istisna gözetmeksizin istişare ziyareti düzenlenmelidir. Komasyon üyeleri ve bağımsız gözlemciler bu ziyaretlere katılmalıdır.

Görüşmelerin ne şekilde yapılacağı; ne kadar süreceği; nasıl yönetileceği; hangi bilgilerin toplanacağı ve ne şekilde yansıtılacağı uzmanların görev tanımlarında ayrıntılarıyla açıklanmalıdır.

İstişare ziyaretleri ve bölgesel toplantılarda uzmanlar asla tartışmaya dahil olmamalıdır.

Bölgesel toplantıların internet üzerinden ya da TV kanallarının desteğiyle canlı olarak ulusal düzeyde yayımlanmasına olanak sağlanmalıdır.

¹ **Sivil Toplumun Parametreleri**

STK'lar ve örgütlü sivil toplum, insan hakları ve demokrasinin gerçekleştirilmesine ve geliştirilmesine önemli katkılar sağlamaktadır. STK, Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulunun 14 Sayılı Tavsiyesinde (2007) řu şekilde tanımlanmaktadır: "STK'lar kurucularının ya da üyelerinin esasen kâr amaçlı olmayan hedeflerine yönelik çalışmak üzere kurulmuş, kendi kendini yöneten gönüllü organlar ya da örgütlerdir." Bu terim gönüllü grupları, kâr amacı gütmeyen örgütleri, dernekleri, vakıfları, hayır kurumlarını ve yanı sıra coğrafi ya da tematik esasta oluşturulmuş topluluk ve savunuculuk gruplarını içeren örgütlü sivil toplumu ifade etmektedir. STK'ların ana faaliyetleri sosyal adalet, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi değerlere odaklanır. Bu alanlarda STK'ların kuruluş nedenleri doğrultusunda çalışmalarını yaygınlaştırmayı ve insanların yaşamlarını iyileştirmeyi amaçlamaktadır.

STK'lar çok sayıda bireyle ilişkiye girerek açık ve demokratik bir toplumda katılımın olmazsa olmaz bir unsurunu oluşturur. Bu bireylerin çoğunun aynı zamanda seçmen de olması, temsili demokrasi ile aralarındaki bütünleyici ilişkinin altını çizmektedir.

STK'lar bilginin ve bağımsız uzmanlığın sağladığı faydaları karar alma sürecine katar. Yerel ve bölgesel düzeyden ulusal düzeye kadar tüm yönetimler ve ayrıca uluslararası kurumlar politika geliştirme ve uygulama süreçlerinde STK'ların ilgili konudaki tecrübe ve yeterliliklerinden yararlanmaktadır. (*Karar Alma Süreçlerine Sivil Katılım için İyi Uygulama İlkeleri, Avrupa Konseyi Uluslararası STK'lar Konferansı, 21 Ekim 2009*)

Ayrıca, web sitesi üzerinden isteyenlerin temel hak ve özgürlüklere ilişkin çerçeve hakkında bilgilendirilmesi ve ekonomik ve sosyal politikalara dair görüş vermesine olanak sağlanmalıdır. Web sitesinde maddeler değil öngörülen kategoriler yer almalıdır. Bu bağlamda, web sitesi de değer taşıyıcılığı yapmalı; temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası norm ve standartları tartışmaya açmaksızın yansıtmalıdır.

Bu çerçevede temel hak ve özgürlüklere aykırı görüş ve öneriler dikkate alınmamalıdır.

c) Taslak oluşturma

İstişare ve diyalog süreçleri sonrasında kamuya kapalı yürütülen taslak oluşturma sürecinde üzerinde uzlaşma sağlanan maddeler belirli aşamalarda kamuya açıklanır.

En son aşamada, en aykırı görüşler de dahil olmak üzere üzerinde uzlaşma sağlanan ya da sağlanamayan tüm görüşler kamuoyuna açıklanmalıdır. Yine bu aşamada da değer taşıyıcılığı yapılmasına dikkat edilmeli; temel hak ve özgürlükler tartışma konusu yapılmamalıdır.

C. Taslağın TBMM’de Görüşülmesi

Komisyon tarafından yukarıda tanımlanan ilkeler doğrultusunda geniş katılımlı uzlaşma süreci sonucu hazırlanan ve tüm gerekçeleriyle kamuoyuna açıklanan taslak, *Anayasal düzenleme ya da kanun ya da meclis kararında bir başka düzenleme öngörülüyorsa*, Anayasa Komisyonuna sunulur. Yapılacak yasal düzenlemeyle, tüm tarafların uzlaşmasını temsil eden bu taslağın Anayasa Komisyonunda kabulü için dörtte üç çoğunluk aranmalıdır. Bu süreçte Anayasa Komisyonu sivil toplum örgütlerinin görüş ve eleştirilerini de almalıdır.

Son aşamada TBMM Genel Kurulu tarafından nitelikli çoğunlukla kabul edilen taslak halk oylamasına sunulmalıdır. Halk oylamasında salt çoğunluk aranır.

İnsan Hakları Ortak Platformu